

Találkozások

A tmk-vezető

Ez nem is mesterség, hanem beosztás. Amikor a kéziszerszámgyárban nézelődtem, újból meggyőződhettem arról, hogy a termelés menetében a háttér legáltalában olyan lényeges, mint a végtérmetek kibocsátó terület. Ilven háttérnek számít a gyári tmk-műhely, ahol általában sokoldalúan képzett emberek dolgoznak. A kéziszerszámgyár tmk-műhelyének vezetője P. Szabó István gépészmérnök. Kíváncsi voltam, miként lesz valakiből ilyen beosztású dolgozó.

— Erre vágyott gyerekkorában? — kérdeztem.

— Ugyan, eszembe sem jutott. Különböző bennszülött szegedi vagyok. Anám szabómester volt, de soha nem gondoltam arra, hogy ruhákat szabjak és varrjak. Viszont már öt-hat éves koromban minden gépet, szerkezetet szétbonttam, még apám varrógépét is. Össze is tudtam rakni a szerkezeteket. Egyenes következménye volt érdeklődésemnek, hogy a szülem beíratott a gépipari technikumba, ahol 1958-ban kaptam oklevelet.

— Allitól kezdte a pályafutását.

— Nem. Akkoriban az iskola elhelyezte a végzősöket. Engem a budapesti Mechanikai Mérőműszerek Gyárába irányítottak. Ott műszerészként dolgoztam, de nem bírtam megszokni a pesti életet. Hazavágytam. Diákkoromban, a nyári gyakorlatokon, jártam már a kéziszerszámgyárban, tetszett nekem az üzem, bár a mai állapotokhoz semmi nem hasonlít. Pántya Józsi bácsi volt az igazgató, szívesen fogadott. Akkor nyár volt, s tudtam, hogy ősszel behívnak katonának. Technikusi állást nem is adtak, szerelőlakatos lettem. „Eben guba” — gondoltam magamban. A gyár, mint munkahely, és jövő, engem vonzott. Hosszabb távon is elképzelhetőnek tartottam. Két éves katonai szolgálat után visszajöttem. Előbb a minőségi ellenőrzéshez tettek, majd diszpécser lettem, később művezető, s végül műszaki posztokon dolgoztam, míg rábízták a tmk-műhely vezetését. Ennek éppen hat esztendője.

— Mi az a tmk? — érdeklődtem. bár sejtéseim eddig is voltak erről. (Sőt: tervszerű megelőző karbantartás pontos rövidítéséről van szó.)

— Mint rendszer, már régen nincs meg, csak „raitamaradi” a címe, mint ahogyan az idősebb emberek nem az SZTK-ba mennek, hanem az OTI-ba. Végeredményben az üzemfenntartást értjük a címszó alatt, ahol igen sokan dolgoznak azért, hogy a gyár munkamenete kifogástalan legyen.

Egy kissé eltérítettem a tmk vezetőjét saját munkaterületéről. A magyar gyártmányú kéziszerszámokról faggattam. Milyenek a mi szerszámaink? Milyenek a mi szakembereink? S nem utolsósorban, milyen a mi gyártási technikánk, technológiánk? Azt mondta, hogy a vásárlók véleményét nem ismeri. Majd példalozott. Járt egy esztergomi gyárban, ahol éppen francia licenc alapján kezdtek el készíteni számvevőrelésű marógépeket. Kiváló terméknek bizonyult, exportáltak is. Itthon is vásárolták. De „csak a példák kedvéért”: százért kell előállítani, viszont csak százötvenért lenne „igazi”. Abbamaradt az egész. Most külföldről hozzák be, a dupláért.

— A lényegre példázta.

— Vannak igen kiváló nyugati gyártmányok a kéziszerszámokban. Példálozom tovább: azokat, mondjuk, 300 pénzért adják, a miénket ötven pénzért kérik. A szerszámok megjelennek az üzletekben, a kuncsaftok azt mondják, szebb is, jobb is a külföldi.

— Erre mi a válasza?

— Az, hogy ha mi is annyit kapnánk érte, mint azok, legáltalában olyan volna a szerszámunk, ha nem különb. Bár ezek nem egy tmk-vezető gondoljai, kérdései, hanem közgazdasági föladatai.

Sokáig beszélgettünk egy érdekes kérdésről, vagy talán „gyermekbetegségekről”? Visszatért a bázisszemlélet. „Kockáztatni ma még úgy szabad, hogy sikerüljön minden. De ha így van, az már

nem kockáztatás. Az a baj, hogy nekünk fele annyiért kellene éppen olyan jó szerszámot, minőséget csinálni, mint amilyent a legfejlettebb nyugati cégeknek, svájciaknak, németeknek, franciáknak.”

— Félreértéseket elkerülendő, ezek a dolgok nem egy műszaki ember ügyel, hanem közgazdasági szférába tartoznak — ismételte.

Kanyarogtunk erre-arra beszélgetésünk folyamán. Még azt is megtudtam — bár nem volt újdonság számomra —, hogy a magyar szakmunkásoknak semmi szegyenkeznivalójuk nincs. „Bár nálunk az iskolai végzettséget, a papírt tisztelik, holott a tudást, a képességet kellene becsülni” — hangsúlyozta P. Szabó István. Evvel teljes mértékben egyetértettünk. Megjegyezte: „A csipőfogóval jól lehet csipni, de ha azt én a kezembe veszem, köszörülök rajta, akkor lesz az igazi, amit szeretnénk.”

Akkor miért nem köszörülgetik meg? — morfondíroztam magamban. Visszatértek az ár- és bérkérdések, az időtényezők. Lehet, hogy naiv volt a kérdésem, de megjegyeztem: — Vannak csillogó és villogó szerszámok, és vannak kevésbé „reprezentatív”, de végül is mi a lényeg? Nem a használati érték?

— A végeredmény, a használati érték, de aki dísznek akarja, vegyen drágát. Viszont a baj ott van, amikor a használati érték sem ugyanaz.

— Tudnának önök is olyan szép, finom, kiváló szerszámokat készíteni, mint az ismert világhírű cégek?

— Miért ne. Szakismeret van hozzá, bár megjegyzem, hogy nem is annyira a szakismeret hiányzik, hiszen az ismert nyugati vállalatoknál görög, török, „dél-olasz” és arab vendégmunkások dolgoznak, a mi betanított munkásaink magasan versenyképesek az említett emberekkel szemben. De: technika, berendezések, technológia, mennyiség és időtényező a perdöntő. Ha egy plusz órát ráfordítok a műveletekre, az pénzbe kerül.

Újra hosszasan beszélgettünk. Új példa került elő: a Transvill szakemberei járták az országot, ha a külföldi piacokon eladott traktorokhoz szervizt és néhány karbantartáshoz szükséges szerszámot szerezzenek — olyan dolgokat, amelyekből 10–20 darab kell csupán — de nem álltak szóba velük sehol. Erre alakult meg a szegedi kéziszerszámgyárban egy gazdasági munkaközösség. Vállalták a megrendelést. „Nem fillérékért!” Viszont, amikor azokat a szerszámokat megállították a hazai szakemberek, azt mondták, hogy azt nem idehaza készítették. „Ilyen gyártmány nincs is honunkban.” Pedig kiderült, hogy lehetséges ilyesmi is. Vajon miért? „Ha a vevő megfizeti, képesek vagyunk rá!” — mondta a tmk vezetője.

Külföldi tapasztalatokról is szó esett: az NDK-beli kéziszerszámgyár kovácsolóműhelyéről. Elavultnak látta a gépeket, de „Ainározzák, tisztogatják, szerelik...”

— Mi a legfontosabb dolga a tmk vezetőjének?

— Mint a zenekar karmesterének. Sikereket, kudarcokat én teszem zsebbe. De kiváló a „zenekar”, idősebbek, s fiatalabbak kiválóan dolgoznak. A tapasztalt szakember a gép hangjáról akár tíz méter távolságból is megállapítja, hová kell „nyúlani”. Ez a lényeg. Én lehetnék akár milvenkos, ha nem volna mellettem, mögöttem egy igazi csapat.

De hol vannak ma már az ilyen technikusok? Vagy, újra megjelennek? Jó volna.

GAZDAGH ISTVÁN

Értékeink

Lengyel-palota — és a tornyocskái?

1893. decemberében kezdődött meg a Klauzál tér sarkában most látható palota története. „Lengyel Lőrinczné bútorkereskedő” megvette a Kelemen utca és Klauzál tér sarkán álló házat, hogy helyére a térhez méltó palotát építhessen. Az építkezés idejére azonban el kellett helyeznie a lebontandó ház üzemeltetőit. Ezt egy ideiglenes fabódé felállításával kívánta megoldani. A palota valamivel több, mint egy év leforgása alatt épült fel. Ebben nyílt meg a Lengyel-cég bútorgyűléte is, melynek ajtaja még ma is őrzi Pór Sándor maratott üvegtábláját. Az éppen elkészült épületet Keglovich Emil 1894-ben készült fényképről ismerjük.

A Lengyel-palota építése körüli események élénken foglalkoztatták a szekedieket, így a sajtót is. Ennek a körülménynek és a Levéltár tervtári dokumentumainak köszönhetjük adatainkat, melynek nyomán végig követhetjük a történeteket.

A Klauzál-örökösöktől megvásárolt ház Klauzál Gáboré volt. A házat Letzter fényképész egy 1872-es felvétele örökölte meg az utókor számára. A klasszicista épület kilenc emeleti ablaka alatt, a hatalmas kapu két oldalán üzlethelyiségek foglaltak helyet. Arról nincsenek pontos adataink, hogy ebben az időben kik bérelték ezeket az üzleteket. A tér déli oldalába besimuló épületet 1893. áprilisában lebontották.

Az üzletek elhelyezésére Lengyelék az ideiglenes fabódét a Klauzál tér sarkában tervezték felállítani. Przybilla Gyula tervrajzát, mely négy üzlethelyiséget foglalt magába, 1892. december 3-án nyújtották be engedélyezésre. Az engedély elnyerése azonban nem ment könnyen. A kérés először elutasították, mert a kétemeletes palota terveit Lengyelék még nem mutatták be. Majd visszatartották az engedélyt, a tér kereskedői és a szomszédok fellebbezésére, mivel nem tartották a bódét elég tűzbiztosnak. Végül is 1893. február 21-én Lengyelék megkapták az engedélyt és április elején a bódé építését is megkezdték. A kiszabott egyéves határidő azonban kevésnek bizonyult, és hosszabbítás után csak 1894. június végén bontották le az ideiglenes üzletházat.

Ez idő alatt felépült a palota. Tervrajza hiányosan maradt ránk, az alaprajzokat a homlokzati rajz híjával őrzi a levéltár. Az alaprajzokon „C. Langhammer architekt Wien” pecsét mellett Langhammer, Szilágyi János és Przybilla Gyula aláírását olvashatjuk. Utóbbiak építési vállalkozók voltak a Kossuth Lajos sgt. 26. szám alatt. Szilágyi Jánosról tudjuk, hogy ács és faragó a mestersége. A palota tervezéséről érdekes adatok hagyományozódtak a Lengyel család tagjaira. Lengyel Vilma, az építető unokája mesélte, hogy házukat a szegedi színház bécsi építői (Fellner és Helmer) tervezték, baráti kapcsolat révén, nevüket azonban nem adták a tervekhez. A Lengyel család bécsi kapcsolatai igen erősek voltak, maga az építető is bécsi lány. Fia — Vilma néni apja — 1892. márciusában Bécsben kötött házasságot. Lengyel Lajos Winkler Paulát, egy bécsi festőgyáros leányát vette nőül. Fellnerék lehet, hogy csak a homlokzati részt tervezték. Az így készült kétemeletes palota terveit 1893. januárjában elfogadták és április végén megkezdték építését. Figyelemre méltó, hogy egy év múlva már állt is a „díszes” Lengyel ház.

1894. augusztusában az új épületbe helyezték át a Lengyel bútorgyár Oskola utcai raktárát. Első üzletük ugyanis a Palánk

hosszan sorolja fel azokat az üvegmunkákat, melyeket különböző célokra és stílusban készített. Hamarosan a szegedi nőiparkola festészet és rajztanára lett.

A Lengyel-bútorkereskedés mellett — Schillinger Mór üveg, porcelán- és dísztárgyüzlete, a Pollak Testvérek arany- és ékszerüzlete — a ház középrészén foglalt helyet. Majd a bútorgyűléssel egyezően kiképzett portálrész zárta le a házat, mely egy üzletet és a ház kapuját foglalta magában. Az üzletajtó üvegtábláján „Braun János lát- és hangszerész” felirattal, feltehetően ez utóbbit is Pór Sándor készítette. Lehetséges, hogy máig ott rejtőzik a lehúzott redőny mögött?

Ezek az adatok szépen leolvashatók a Lengyel-palota 1894-ben készült fényképéről. Valamint az is jól látható rajta, hogy a két szélső üzletportáltól indított kiszögellés tetőpárkányzata fölé, mintegy azt megkoszorúzva, betetőzve egy-egy tornyocskát helyeztek. Ma már hiába keressük a ház ezen ékességeit. A homlokzati kiszögellésen végigsíkló szem ma értetlenül időzik a tetőpárkányzatnál, és keresi okát, miért került az oda. Befelejtetlenséget, csonkaságot érez az is, aki nem tudja, hogy valaha két tornyocskát ültettek oda az építők. Reméljük, hogy az egész országot által irigylet eklektikus tér egyik meghatározó épülete a mostani felújítás folyamán minden tekintetben visszanyeri a tervezők megálmodta képét.

T. KNOTIK MÁRTA

